Organizarea românilor ardeleni. De la formarea Consiliului Național Român Central (31 octombrie) până la semnarea armistițiului dintre Ungaria și Antantă (13 noiembrie 1918) (O cronologie a Unirii Transilvaniei cu România după presa vremii. IV)

Paul BRUSANOWSKI

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
Personal e-mail: paul.brusanowski@ulbsibiu.ro

Organization Acts of Romanians from Transylvania From the establishment of the Romanian Central National Council (October 31) until the signing of the armistice between Hungary and the Entente (November 13, 1918) (A chronology of the Unification of Transylvania and Romania as portrayed in the press of the time. IV)

Abstract: The night of the Hungarian Aster Revolution (October 30-31) in Budapest brought about the birth of not only the Hungarian National Council, under the leadership of Mihály Károlyi, but also of the Romanian National Council, consequently moved to Arad two days later. On the one hand, the Romanian Central National Council considered itself to be the Romanian counterpart of the Hungarian National Council which had just taken over the governance of Hungary (although, for the time being, the state was still considered to be the Kingdom of Hungary, under the House of Habsburg). As such, the new Romanian Council's first concern was to put an end to anarchy and reinstate order in the territories inhabited by Romanians. The organization even affirmed its anti-revolutionary and pro-dynastic position, in contrast with its Hungarian counterpart, which was considered to be too much taken over by revolutionary flames. Very soon after this, the Romanian Central National Council was confronted with new geo-political developments in the Eastern European space. On November 5, 1918, during a press conference, the American State Secretary Robert Lansing mentioned the possibility of uniting Transylvania to the Kingdom of Romania. Two days later, on the occasion of signing the armistice with Hungary, the French General Franchet d'Espèrey held a speech that had a crushing effect on the Government and the public opinion of Hungary that country, in which he utterly proclaimed the dissolution of Great Hungary.
Keywords: The Romanian Central National Council, Transylvania, Arad, Robert Lansing, Mihály Károlyi, Oszkár Jászi, Franchet d'Espèrey.

Citation suggestion: Brusanowski, Paul. "Organizarea românilor ardeleni. De la formarea Consiliului Național Român Central (31 octombrie) până la semnarea armistițiului dintre Ungaria și Antantă (13 noiembrie 1918) (O cronologie a Unirii Transilvaniei cu România după presa vremii. IV)". *Transilvania*, no. 5 (2021): 58-67.
https://doi.org/10.51391/trva.2021.05.07.

La sfârșitul lunii octombrie 1918 monarhia austro-ungară mai exista, ca entitate, doar pe plan militar. La 1 noiembrie însă, guvernul maghiar și-a retras armatele de pe frontul italian. Pe plan politic apăruseră noile state: polonez, ucrainean, german-austriac, cehoslovac și iugoslav. Ungaria, desigur, fără Croația (care nici nu se aflase sub administrația directă a guvernului de la Budapesta) își păstra încă integritatea. Românii, prin deputatul Vaida Voevod anunțase în parlament, la 18 octombrie, că nu recunoșteau guvernului și parlamentului existent dreptul de a-i reprezenta în cursul conferinței de pace, susținând dreptul la autodeterminare. Aceeași poziție au adoptat-o și o parte din deputații slovaci, care menționau și existența unui Consiliu Național ceho-slovac, despre care deputații maghiari afirmau că nu auziseră deloc.

1. Poziționarea naționalităților din Ungaria. Constituirea Consiliului Național Român Central

Guvernul maghiar a fost preocupat să mențină integritatea Ungariei. Renunțarea la dualism și adoptarea soluției „uniunii personale a Ungariei independente cu diferitele țări succesoare ale Austriei" au fost considerate ca echivalentul constituirii unui „cordon sanitar" care să apere Ungaria de pericolele disoluției. Adeziunile pentru menținerea unității Ungariei au fost bine primite. Astfel, șvabii bănățeni au organizat o adunare la Timișoara, la 20 octombrie, sub conducerea deputatului Franz Blaskovics, care s-a exprimat pentru menținerea integrității Ungariei. În aceeași zi, la inițiativa unui avocat slovac din Budapesta, a avut loc o întâlnire a mai multor intelectuali slovaci din capitala Ungariei care s-au exprimat pentru „legătura frățească cu popoarele Ungariei" și au protestat împotriva „aspirațiilor cehe".[1] În Maramureș, mai mulți consilieri ruteni și români (în special Darius Vlad) s-au exprimat într-o ședință a Adunării comitatense pentru integritatea Ungariei.[2] Iar în ședința din 23 octombrie 1918 a legislativului maghiar (înainte de demisia lui Wekerle), parlamentarul sas din Sibiu, Rudolf Brandsch, a prezentat declarația de loialitate a germanilor din Ungaria față de statul ungar. Brandsch a revendicat dreptul germanilor din Ungaria de a putea participa la dezvoltarea culturii naționale pe toate planurile vieții naționale și de a putea întrebuința limba maternă germană in toate ramurile vieții publice. În aceeași zi, deputatul român guvernamental Petru Mihalyi a susținut necesitatea înțelegerii dintre maghiari și națiunea română, contestându-i lui Vaida Voevod dreptul de a se exprima în numele întregii națiuni românești.[3] În fine, la 29 octombrie, Consiliul central al sașilor din Transilvania și-a declarat loialitatea față de statul maghiar.[4]

Ulterior, la 5 noiembrie, parlamentarul sas Guido Gündisch a tipărit în *Pester Lloyd* un articol cu titlul „Soarta Transilvaniei și pacea". În acesta își exprima convingerea că Antanta nu va permite ca românii ardeleni să se alipească României, deoarece românii constituiau doar 55% din populația Transilvaniei, apoi că în cazul unei uniri a Ardealului cu România urmau să rămână în comitatele vecine din Ungaria (Sătmar, Bihor, Arad, Banat) un număr la fel de mare de români ca cel din Transilvania. Iar în al treilea rând, convingerea deputatului sas se baza pe situația de nebeligeranță a României, astfel că Antanta ar refuza să sprijine România după încheierea tratatului de pace separată.[5]

Se constată că viitorul Transilvaniei îi interesa în mare măsură pe sașii ardeleni. Însă din presa vremii rezultă în special preocuparea autorităților de la Budapesta de a contracara ofensiva diplomatică a cehilor. Românii nu provocau încă dureri prea mari de cap. Pe plan intern nu erau organizați, iar pe plan extern guvernul de la Iași nu doar că menținea starea de nebeligeranță față de Puterile Centrale, dar era preocupat îndeosebi de soarta viitoare a Dobrogei, deoarece exista temerea serioasă că Dobrogea fusese cedată de Antantă Bulgariei, în schimbului încheierii de către aceasta a armistițiului de la sfârșitul lunii septembrie 1918.

Într-adevăr, criza ceho-slovacă se afla în atenția politicienilor maghiari. Deși Tisza considera soluția cehoslovacă drept o fantasmagorie, comitatele slovace erau totuși revendicate de către guvernul de la Praga, care avea la dispoziție și o armată națională incipientă, chiar dacă aflată încă în afara Cehiei: 11.000 soldați în Franța, peste 23.000 în Italia și aprox. 75.000 în Rusia.[6]

Ziarul *Pester Lloyd*, preluat și de *Telegraful Român*, a prezentat la 25 octombrie știrea despre constituirea cu o zi înainte a unui comitet executiv slovac, alcătuit din patru persoane, printre care și deputatul din parlamentul maghiar, Paul Blaha[7] Este însă interesant că ziarul blăjean *Unirea* din 30 octombrie menționa că în acea zi era constituit Consiliul Național Slovac, ca primă acțiune a slovacilor după ce *Comitetul* lor *național* își suspendase activitatea la începutul războiului, la fel cum făcuse și Partidul Național Român. În cursul adunării slovace din 30 octombrie urma, conform *Unirea*, să se stabilească dacă slovacii urmau calea independenței sau cea de unire cu cehii.[8] Știri mai multe a oferit *Pester Lloyd* în numărul său de a doua zi: la adunarea slovacă au fost prezenți doar reprezentanți ai slovacilor din cinci comitate vestice, iar decizia a fost pentru unirea cu Cehia. Având în vedere adunarea slovacilor, Consiliul Național Maghiar (CNM) a luat legătura cu noul Consiliu Național Slovac (CNS), exprimând convingerea că maghiarii și slovacii erau sortiți să trăiască împreună și să se bazeze unii pe ceilalți, sperând astfel ca să nu fie aleasă soluția ceho-slovacă.[9]

Redacția ziarului *Unirea* și-a exprimat în acest context speranța că și românii se vor organiza în sfârșit:

> „E rândul ca și poporal român să-și spună cuvântul. Cei chemați nu vor întârzia nici un moment, în ce privește convocarea adunării naționale. Se face ziuă... Toate

neamurile lumii se grăbesc să-și rostească crezul lor, ca temelie a viitoarei Europe democratice și fericite. Să nu întârziem!".[10]

La ceasul la care au încheiat ediția, redactorii *Unirii* nu aveau de unde ști că exact în seara acelei zile va izbucni la Budapesta *revoluția crizantemelor*. Or, chiar în noaptea în care străzile Budapestei erau cuprinse de demonstrații, a fost înființat și Consiliul Național Român (CNR), tot într-un hotel. CNR a fost alcătuit din 12 membri, șase din Partidul Național Român (Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Alexandru Vaida Voevod, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Vasile Goldiș) și șase din secțiunea românească a Partidului Social-Democrat român (Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Basiliu Surdu, Tiron Albani și Iosif Renoiu).[11] Printre primele măsuri luate de acesta a fost să ureze succes CNM. Din partea acestuia, Oszkár Jászi, inițial ministru fără portofoliu în guvernul Károlyi, dar apoi ministru al naționalităților, a primit sarcina să intre în contact cu CNR.[12]

Ziarul *Unirea* a menționat și înființarea la Viena a *Senatului militar român central* al ofițerilor și soldaților români din Viena. Aici, se aflau la începutul lunii octombrie 1918 aprox. 70.000 de soldați români, în special în Regimentul cezaro-crăiesc nr. 64 Infanterie din Orăștie (format în proporție de 60% din români). La inițiativa lui Iuliu Maniu a fost convocată la 30 și 31 octombrie la restaurantul Weigel (în apropiere de palatul Schönbrunn) o întrunire a ofițerilor români, care au pus bazele *Senatului militar român*, sub conducerea unui comitet executiv alcătuit din 4 membri (Iuliu Maniu, ca reprezentant politic, căpitanul Traian Popa, medicul Epifan Muntean și Pentru Popovici) și a unui președinte, în persoana generalului Ioan Boeriu, baron de Polichna. Senatul a fost subordonat la început Consiliului Național Român din Transilvania și Bucovina (care activa în Viena). După constituirea Consiliului Național Român Central de la Budapesta a fost subordonat acestuia. Ardeleanul Iuliu Maniu și bucovineanul Constantin Isopescu-Grecul au obținut recunoașterea *Senatului militar român* din partea ministrului de război al guvernului austriac revoluționar, căpitanul Meyer, care le-a și acordat o cazarmă, cu condiția de a contribui alături de noile autorități la menținerea ordinii și liniștii publice. Ultima întrunire a Senatului militar român din Viena a avut loc la 27 noiembrie 1918, după care a început transportarea soldaților români spre Transilvania.[13]

La 1 noiembrie, ministrul Oszkár Jászi a purtat primele negocieri cu reprezentanți ai CNR (Alexandru Vaida Voevod, Ștefan Cicio-Pop, Aurel Vlad și Ioan Erdeli), în prezența deputatului sas Rudolf Schuller și a celui maghiar Andre Bertán. Au discutat măsurile necesare pentru menținerea ordinii publice în Transilvania.[14] Un prim rezultat al acestei consfătuiri a fost poate și dispoziția telegrafică a noului ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice, Martin Lovászy, cu privire la sistarea măsurilor din *Zona Culturală* și statificarea școlilor românești.[15] Într-adevăr, la 6 noiembrie 1918, Consistoriul mitropolitan din Sibiu a primit o telegramă din partea ministrului prin care acesta anunța că „dispozițiile făcute cu privire la statificarea școalelor de graniță le revoc, respectiv le scot din vigoare".[16]

2. Pericolul mișcărilor anarhice revoluționare.
Conform ziarului *Unirea*,

„[p]reocupările principale ale Consiliului Național au format-o susținerea ordinii publice și împiedicarea jafurilor care s-au pornit pe urma reîntoarcerii militarilor din garnizoane și de pe fronturi. Cei reîntorși dedați la spargeri încă în garnizoane au venit înarmați cu puști, grenade,... jefuind trenuri și vagoane cu mărfuri. Venirea soldaților a răspândit groază prin satele unde au sosit, au speriat mai ales curțile boierești, dar nu mai puțin s-au înfricat notarii și alți funcționari. Mulți dintre ei, sub povara amenințărilor, au căutat a se refugia la orașe, lăsând pradă averea și agoniseala lor. Consiliului Național i-a revenit greaua sarcină a aduce la calea dreaptă spiritele înfierbântate".[17]

Starea de anarhie se răspândise în întreaga monarhie. La Oradea o grupare anarhică a proclamat republica și a preluat cu forța administrația publică.[18] Iar la Timișoara s-au răspândit zvonurile că monarhul ar fi abdicat și că s-ar fi instaurat republica. La auzurile acestor vești false, muncitorii social-democrați au pornit în marș prin oraș, ovaționând republica. La ora 11 dimineața comandantul militar, generalul Theodor Hordt, a convocat o conferință a ofițerilor, cărora le-a citit o depeșă potrivit căreia monarhul le permitea soldaților să înființeze consilii ale soldaților în funcție de diferitele naționalități. La conferință a apărut și conducătorul social-democraților timișoreni, Otto Roth, care s-a adresat ofițerilor și a ovaționat republica. În continuare, soldații s-au alipit mulțimii de demonstranți. Cu toții au distrus un monument al victoriei asupra revoluției pașoptiste. Iar ofițerii de naționalitate maghiară, germană, română și sârbă și-au constituit propriile consilii soldățești. Totodată, sub conducerea lui Otto Roth a fost constituit și un Consiliu Popular al Banatului, condus de Roth și de un comisar militar, locotenentul Albert Bartha. Acest consiliu a proclamat apoi republica.[19]

Nu au existat doar mișcări revoluționare, ci și spargeri. Practic aproape în toate localitățile au existat jafuri. La Sibiu, elitele tuturor naționalităților (printre care și Nicolae Bălan, Nicolae Ivan, Ioan Lapedatu din partea elitelor românești) au emis un apel comun pentru menținerea ordinii:

„Trăim clipe mari — zile istorice și de prefaceri. Potrivit acestor vremi grele, datorința de căpetenie a noastră și a tuturor trebuie să fie: *susținerea ordinei,* asigurarea vieții și avutului cetățenilor aparținători la diferitele națiuni și

religiuni, și păstrarea calmului și liniștei indispensabile pentru vieţuirea paşnică. Facem călduros apel către toţi cetăţenii oraşului și comitatului Sibiu, ca în acţiunile lor să se conducă de aceste principii creştineşti, umanitare și sfinte. Nimenea să nu depăşească liniile de conduită serioasă și legală. Să aştepte desvoltarea evenimentelor în linişte. *Lozinca e:* linişte și demnitate, respect reciproc!"[20]

Însă apelul nu a fost urmat:

„În Braşov, Cluj, Sighişoara și alte oraşe ardelene s-au petrecut nopţile acestea regretabile excese: s-au spart și jăfuit multe prăvălii din partea soldaţilor înarmaţi, însoţiţi de elemente dubioase, care voesc să exploateze clipele critice de astăzi. În *Sibiu* asemenea s-au întâmplat dezordini în numeroase locuri. Sâmbătă seara (2 noiembrie), pe la 6 ore, au pătruns câţiva soldaţi înarmaţi, urmaţi de popor de jos, în curtea magistratului, au spart câteva ferestre și au liberat persoanele deţinute la poliţie (trei femei bătrâne). De acolo au plecat la arestul garnizoanei, din Strada Sării (azi Str. Constituţiei), liberând și acolo prizonierii. Acelaşi lucru 1-au făcut cu prizonierii de război ruşi, aflători în lagărul din Strada Schewis (azi Str. Victoriei). Câteva mii de ruşi au ieşit de acolo și cântând Marsilieza au plecat spre gară, împreună cu soldaţi de-ai noştri. O parte dintr-înşii a putut pleca spre Copşa și Vinţ cu trenul. Soldaţii adunaţi in gară au spart și jăfuit magazine și vagoane. Şeful staţiei, dl. L. Papp, ajutat de un detaşament de soldaţi, a izbutit să oprească excese mai mari. Pe la 10 ore, și după aceea, cete înarmate, trăgând mereu focuri de puşcă și revolver, și sprijinite de vagabonzi, au sfărmat uşile și vitrinele prăvăliilor în Piaţa mare, Strada principală, și in alte străzi, de unde au cărat tot ce au putut. Geamuri sparte, cuie, lăzi rupte, porţelan, cartoane aruncate ș. a., mărturiseau și în ziua următoare jaful comis. Întreaga noapte n-au încetat focurile de puşcă și revolver. În ziua următoare s-au luat întinse măsuri, ca barbaria de sâmbătă să nu se mai repete".[21]

Redactorii ziarului *Unirea* nu puteau deplânge destul comportamentul soldaţilor români, diferiţi cu totul de cei cehi:

„Cum lucrează Cehii si ce isprăvim noi? În crâncenul războiu, care a încăierat neamurile mari și mici aproape de pe întreg rotogolul pământului, cei mai de ispravă au fost și sunt Cehii. O mână de oameni, dar cu toţii ştiu cum și în ce chip să lucreze. Ţinta lor de la izbucnirea războiului a fost să-și câştige independenţa și să se unească cei de-o limbă și de un sânge. Deşi apăsaţi de stăpânirea nemţească din Austria, s-au organizat pe toată linia ca să-și câştige independenţa. Popor conştient ca bohemul nu mai este. ... Între popor și căpeteniile lor e cea mai deplină înţelegere. Înapoiaţi de pe front nu au făcut tulburări prin sate și oraşe, n-au jăfuit, ci îndată s-au înrolat în legiuni naţionale și au pornit să-și ocupe aceea ce doresc, să se unească cu slovacii. La ei meşteşugurile și negoţul sunt în floare; preoţii sunt de un gând cu poporul și-și mărturisesc dorinţele fără şovăire. E un popor fără păreche în lume. S-au luptat ca să-și asigure viitorul lor și nu pe a stăpânitorilor. La noi în multe locuri stăpânesc patimile. Ostaşii reîntorşi din Rusia ţaristă vreau să lăţească buruiana veninoasă a bolşevismului. Cei înapoiaţi și cei de acasă i-au răvaşul micilor supărări și în loc de îmbrăţişări și iertări, se ameninţă fraţi cu fraţi și răscoală vieaţa pacinică a satelor. De bună samă că sunt mulţi păcătoşi între cei rămaşi acasă și mai ales în cei de la cârma satelor, cari în lăcomia lor au scurtat văduvele și femeile celor înrolaţi, dar, acum nu e vremea judecăţilor. Acum trebuie cu toţii să fim una; să ascultăm de glasul conducătorilor noştri, să ne arătăm vrednici de marea zi a răscumpărării, gata de-a aduce orice jertfă pentru izbânda neamului. Destul am jertfit pentru străini. Acum să vedem de-ale noastre. Toţi să fim un trup și un suflet. In lături cu ambiţiile personale și cu gărgăunii grandomaniei. Avem o singură conducere : *Consiliul Naţional român de la Arad.* Poruncile lui sunt sfinte. Să lucrăm cu toţii și să înfăptuim ce acest sfat ne porunceşte. Cehii să ne fie de pildă în toate. Nimic să nu ne abată de la gândul care ne munceşte pe toţi; *libertate naţională și unirea tuturor Românilor!*"[22]

În aceste condiţii, CNRC, mutat la Arad la 2 noiembrie, a emis la 3 noiembrie o directivă vizând organizarea de consilii naţionale româneşti comitatense și locale (comunale) pe întreg teritoriul Transilvaniei locuit de români. Ziarul *Unirea* a prezentat directiva prin următoarele cuvinte: „Dl. Deputat Dr. Teodor Mihali, presidentul Consiliului Naţional Român Central, a trimis următoarele informaţii tuturor presidenţilor organizaţiilor române comitatense". A fost practic primul document oficial prin care s-a pregătit preluarea de către CNRC a administraţiei pe teritoriile locuite de români, fapt pentru care merită redat în întregime:[23]

„De dreptul liberei dispoziţii asupra sorţii lor, a neamurilor mari și mici, vrea și pretinde naţiunea română să se poată folosi.
Viitorul întregului neam nu poate fi obiect de samsarlâcuri! Nu se poate permite ca independenţa hotărârilor naţiunii române să fie profanată prin uneltiri viclene și consideraţii oportuniste. Libertatea neamului nostru trebuie să se nască nepătată și strălucitoare!
De aceea ţin să atrag atenţiunea tuturor oamenilor noştri de bine asupra următoarelor fapte dătătoare de
D i r e c t i v ă :
1 . Factori asupra cărora consiliul naţional român central (CNRC) nu are putinţa să exercite vreo influenţă provoacă conştient și inconştient zăpăceală în șirurile noastre, lansând faime (zvonuri – P.B.) necorespunzătoare adevărului. Nu le daţi crezământ acestor faime!
Comitetul partidului naţional român și CNRC emis din sânul comitetului stă neclintit pe baza »declaraţiei« făcute în şedinţa parlamentului din 18 Octomvrie st. n. a, c. de D-l deputat Dr. A. Vaida în urma însărcinării și conform hotărârii unanime a conducerii partidului naţional român

și primită și din partea organisației române a partidului social-democrat din Ungaria si TransilvaniaCu această declarație s-au solidarizat și consiliile naționale române militare organizate până în momentul de față.
Toate acțiunile și declarațiile ce s-au făcut și se vor face pe viitor au fost și vor trebui făcute strict în minuțioasă conformitate cu aceea declarație obligatoare pentru toți fiii buni și cinstiți ai neamului românesc
In sânul CNRC domnește cea mai frățească înțelegere și cea mai desăvârșită solidaritate.
Cause fizice și tehnice (comunicația, serviciul poștal, telegrafic și telefonic se găsesc în stare anarhică) face cu neputință dezmințirea știrilor eronate născocite de presa maghiară, de-asemenea refuzul redacțiilor respective de a da loc dezmințirilor.
În fața acestei stări de lucruri repet: Numai ceea ce apare în foile noastre românești cu iscălitura colectivă a CNRC, ori a vreunui membru a CNCR corespunde adevărului. Aceste foi sunt: *Drapelul, Gazeta de Duminică, Adevărul* și *Foaia Poporului Român.*
2..CNRC a fost completat prin șase membri din conducerea organizației române a Partidului Social Democrat din Ungaria și Transilvania și se va întregi îndată ce Consiliul militar român central își va fi terminat opera de organizare spre a putea desemna membrii care să participe la lucrările CNRC.
3..Confrații din Arad, membri ai CNRC, sunt însărcinați ca îndată ce vor găsi momentul potrivit să convoace Conferința națională, care va avea să se pronunțe în înțelesul *Declarației*, luând poziție în chestia privitoare la forma constituției (monarhie ori republică) a viitorului stat național român.
4.. În fiecare comitat să se constituie un Consiliu Național Român Comitatens (CNRCom) afiliat CNRC, președinții și delegații acestor consilii național române comitatense, împreună cu Comitetul Partidului Național Român, vor avea formeze marele Consiliu al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania.
Fiecare CNRCom să înființeze de urgență în toate comunele comitatului secții comunale ale CNRCom.
5..Din sânul acestor CNRCom va fi emis după trebuință și conform împrejurărilor un număr corespunzător de membri, care vor lua dispozițiile trebuincioase spre asigurarea ordinii publice, a siguranței vieții și averii publice, în acord cu emișii organizațiilor similare ale altor neamuri.
6..Baza pe care au să se pună toți membrii CNRCom, CNRMilitare, cât și ai secțiilor din singuraticele localități, și de la care în nici o privință nu este permis să se abată, nici chiar în discuții particulare, sunt principiile determinate și fixate în *Declarația* CNR adusă la cunoștința lumii în ședința Camerei din 18 octombrie.
7..Să nu se uite la nici o ocazie, că CNR nu este subordonat Consiliului Național Maghiar, ci este organizația echivalentă românească a acestuia.
Tratativele nu se pot deci face fuzionând aceste două organizații, ci discutând ca partide independente și cooperând prin intermedierea membrilor emiși.
8..Interesul nostru este să ne găsească ocupația iminentă (a Armatelor Antantei – P.B.) organizați până în comune, spre a putea dezvolta activitatea cerută spre paralizarea oricăror influențe dușmănoase cauzei viitorului neamului.
9.. În timpul care va trece între ocupație și între Congresul de pace, trebuie să fim cu cea mai mare băgare de seamă să nu se ivească astfel de momente (jaf, omor, brutalități) în contra neromânilor, care ar putea servi de bază dușmanilor noștri spre a încerca să schimbe rolul lor de acuzați în al acuzatorilor.
10..Toate dușmăniile de natură personală și locală trebuie sistate. Numai celor care au comis crimă fățișă, calomnii și trădări în contra neamului lor, nu li se poate acorda iertare. În toate celelalte cazuri să fim iertători ca frații unii față de alții. Dreptul de a califica vina și a-i pedepsi pe cei vinovați cade însă exclusiv în competența *Congresului Național Român* și nu și-l poate aroga astăzi nici comitetul Partidului Național Român, nici CNRC, și cu atât mai puțin omul particular.
Despre cele ce le veți executa, ori plănuiți să le executați, vă rugăm să trimiteți informații expres subsemnatului la Dej, ori domnului Dr. Ștefan C. Pop, la Arad.
Dej, 3 noiembrie 1918,
Dr. Teodor Mihali, Președintele CNRC".

Așadar, intenția inițială a conducătorilor CNRC a fost atât asigurarea ordinii publice în zilele în care anarhia punea stăpânire pe tot teritoriul Ungariei, precum și organizarea preluării administrației propriei comunități românești, în paralel cu consiliile naționale ale celorlalte etnii. S-a avut în vedere stoparea răzbunării atât la adresa foștilor cârmuitori, cât față de cei considerați trădători din propria națiune românească. Ar fi interesant de știut cum a fost gândit acel *Congres Național Român*, aflat deasupra Partidului național, cât și a CNRC. Să fi fost avut în vedere un for legislativ românesc ardelenesc? Oricum, la 3 noiembrie nimeni nu putea prevesti viitorul, dat fiind faptul că încă armistițiul cu Antanta nu fusese nici măcar inițiat. În același timp, chiar redacția ziarului *Unirea* a comentat oarecum nedumerită enumerarea ziarelor de către Mihali:

> „D-l Mihali, desigur involuntar, a comis un lapsus când între foile româneşti nu înşiră şi ziarl nostru şi *Gazeta Poporului*, pomenind în aceeaşi vreme un ziar neexistent: *Gazeta de Duminecă*".[24]

Pe ordinea de zi se aflau însă jafurile, spargerile, mișcările anarhice. De aceea, și Bisericile au considerat necesar să apeleze la menținerea ordinii publice. Astfel, într-o circulară din 23 octombrie/5 noiembrie, vicarul arhiepiscopesc Eusebiu Roșca (mitropolitul Vasile Mangra decedase în urmă cu trei săptămâni) se adresa credincioșilor:

> „Apelăm deci în aceste zile de grea cumpănă către credincioșii Bisericii noastre, ca să-și păstreze liniștea sufletească, să se rețină de la orice fapte de dezordine, și să fie cu ascultarea

cuvenită față de autoritățile bisericești și publice, mergând cu exemplu și în această privință onorata preoțime".[25]

Este important de menționat că, așa cum remarca directiva CNRC din 3 noiembrie, fiecare naționalitate își constituise consiliul național propriu. Și, la fel ca și românii, și celelalte naționalități și-au alcătuit gărzile naționale proprii. Toate au fost recunoscute de către guvernul Károlyi care, în condițiile anarhiei de atunci, nu ar fi putut menține altfel ordinea publică. Tocmai de aceea, în directiva sa, CNCR atrăgea atenția „să nu se uite la nici o ocazie: Consiliu Național Român nu este subordonat Consiliul Național Maghiar, ci este organizația echivalentă românească a acestuia". Tocmai de aceea, gărzile românești au depus jurământul de credință nu Guvernului maghiar al CNM, ci Consiliului Național Român.

Mai exista o deosebire între CNRC și CNM, pe care o afirmau conducătorii politici români în primele zile ale lunii noiembrie și pe care o menționa și ziarul *Românul* de la Arad, la 12 noiembrie 1918:

„CNR nu este un copil al revoluției. Nimeni să nu aștepte de la noi să urmăm exemplul celor de la Budapesta, să devenim republicani, antidinastici și revoluționari; n-am fost până acum și n-avem motive să devenim nici în viitor".[26]

Așadar, chiar și în ziua de 12 noiembrie redactorii *Românului* își declarau încă loialitatea față de dinastia de Habsburg. Însă tocmai atunci, în acele zile, avea loc o schimbare de atitudine, de la loialitatea față de dinastia de Habsburg la afirmarea clară a dorinței de preluare a puterii (sau a *imperium*-ului cum era formula acelor vremi) în Transilvania și apoi de unire cu România. Două au fost faptele care i-au determinat pe conducătorii naționali români să afirme clar această schimbare de atitudine: declarația Secretarului de Stat american Robert Lansing, din 5 noiembrie, cu privire la pretențiile teritoriale ale României și afirmațiile dure ale generalului francez d'Espèrey, din 7 noiembrie, din timpul întâlnirii avute de acesta cu premierul ungar Károlyi la Belgrad.

3. Declarația secretarului de stat american Robert Lansing din 5 noiembrie

În urma tratatului de pace separată dintre România și Puterile centrale din 7 mai 1918, Regatul României a devenit stat nebeligerant/neutru, fapt pentru care nici nu a fost menționat în convenția de armistițiu cu Bulgaria (din 29 septembrie). Tocmai de aceea, în luna octombrie a existat la Iași (capitala de atunci, provizorie, a Regatului României) temerea unei pierderi iminente a Dobrogei pe seama Bulgariei. Politicienii români de la Iași au avut temerea că România fusese sacrificată de Antantă, deoarece în Convenția de armistițiu cu Bulgaria, s-a cerut acesteia să-și retragă trupele doar din Grecia și Serbia, nu și din România (adică din Dobrogea). Aliații au asigurat însă România că nu urma să piardă nici un petec de pământ dobrogean. Ulterior, la 5 noiembrie, în urma unei interpelări adresate Secretarului de stat american Robert Lansing de către Legația românească de la Washington,[27] acesta a trimis o notă către Guvernul român, cu următorul cuprins:

„Guvernul Statelor Unite aderează la pretențiile poporului român, formulate înlăuntru și afară de hotarele regatului. A fost martor al suferințelor mari de care a avut parte din partea dușmanilor și asupritorilor săi și jertfelor aduse pentru cauza libertății. Simpatizând cu cugetul și dorința unirei naționale a Românilor ce locuiesc pretutindeni, guvernul Statelor Unite nu va pierde prilejul ca la timp potrivit să își valideze influența pentru aceea ca poporul român să își realizeze pretențiile politice și teritoriale juste, ca acelea să fie asigurate, față de orice atac extern".[28]

A durat câteva zile până ca știrea să ajungă în presa europeană. În articolul „Momente istorice" din ziarul *Unirea*, V. Macoveiu a prezentat reacția care a avut loc la Blaj, la 9 noiembrie, după aflarea notei lui Lansing:

„Ieri d.a., la 3 și jumătate ore, ni s-a împărtășit dela Sibiiu pe telefon știrea că secretarul Statelor Unite Lansing comunică *solia prezidentului Wilson* privitor la dorințele României. Avizul acesta telefonic e împărtășit mulțimii, carea aclamă cu frenesie pe Wilson. Știrea o confirmă azi seara la 9.50 de dr. L. N., care aduce de la Cluj gazete cu textul complet al soliei lui Wilson. Tradusă solia, o afișăm, des de dimineață, pe ferestrele biroului C. N. R".[29]

Două zile mai târziu (11 noiembrie), corespondentul *Unirii* din Diciosânmărtin (Târnăveni) relata:

„la sosirea telegramei lui Lansing Robert, prin care asigură guvernul român, că toate aspirațiile noastre românești ni-le asigură și totodată le apără, toată suflarea română saltă de mândrie si bucurie, arborând bisericile noastre cu steagul național.[30]

4. Convenția de armistițiu dintre Ungaria și Antantă de la Belgrad (13 noiembrie). Șocul maghiar din timpul negocierilor de la Belgrad din 7-8 noiembrie 1918

Desigur că știrea va fi constituit pentru guvernul maghiar din Budapesta un adevărat șoc. A fost însă doar primul... Convenția de armistițiu de la Villa Giusti de lângă Padova din 3 noiembrie 1918 a privit doar Austria, nu și partea ungurească a vechii monarhii dualiste, deoarece trupele maghiare se retrăseseră de pe front la 1 noiembrie. Drept urmare, guvernul maghiar a decis ca o delegație guvernamentală să se deplaseze la 6 noiembrie la Belgrad, pentru a intra în legătură cu *Armata Orientului*, condusă de generalul francez Franchet d'Espèrey.[31] Existau bănuieli cu privire la ceea ce putea urma, drept

care *Pester Lloyd* comenta că

> „o Ungarie ciopârțită ar fi o structură patologică... O Franță mulțumită, o Italie mulțumită, o Boemie eliberată, o Iugoslavie și o Polonie libere nu vor însemna nimic alături de o Ungarie ciopârțită, care se va supune tot atât de puțin destinului, precum Polonia după împărțire și precum Franța învinsă la 1870".[32]

Dată fiind importanța mizei, primul ministru Károlyi a decis să conducă el însuși delegația la Belgrad, unde a ajuns în ziua de 7 noiembrie.[33] Generalul d'Espèrey, care intenționase să rămână la Tesalonic, aflând de decizia lui Károlyi, s-a decis să participe la negocieri; s-a deplasat la Niș cu un avion special, după care a ajuns în capitala Serbiei cu un automobil. Întâlnirea celor două delegații a început la ora 18.00. Károlyi a citit un memoriu, în care s-a prezentat ca premier al guvernului poporului maghiar, nu al monarhului habsburgic, menționând și toate reformele democratice pe care intenționa să le impună în Ungaria. S-a desolidarizat de politica predecesorilor săi și a recunoscut existența statelor iugoslav și cehoslovac, arătându-se dispus să poarte discuții cu privire la granițele viitoare. I-a adresat rugămintea generalului d'Espèrey să scutească „poporul maghiar nefericit" de orice act de violență, de orice abuz, deoarece după 1 noiembrie Ungaria nu mai putea fi considerată o țară dușmană. De asemenea, a rugat să mijlocească la autoritățile cehe și poloneze ca Ungaria să nu fie adusă în situația de a nu mai avea cărbune pentru iarnă, iar, pe de altă parte, ca artefactele din muzeele maghiare să nu fie răpite. Răspunsul generalului d'Espèrey a fost năucitor. După ce și-a exprimat respectul față de mișcările de libertate antihabsburgice din istoria Ungariei, a învinovățit Ungaria:

> „Ați mărșăluit în război alături de Germania, veți fi pedepsiți la fel ca și Germania! Ungaria se va căi și va plăti; invazia nu îi va nimeri pe cei bogați, care se pot exila dacă vor, ci pe cei săraci. Voi vorbiți în numele poporului ungar, însă voi îi reprezentați doar pe maghiari. Cunosc istoria voastră. Voi ați subjugat popoarele nemaghiare din țara voastră. Acum îi aveți ca dușmani pe cehi, pe slovaci, pe români, pe iugoslavi. Eu țin acum aceste popoare pe palma mea. Doar un semn de la mine și veți fi distruși. Credeți că Franța poate uita, în ce fel ziarele voastre ne-au batjocorit? (Oszkár Jászi a replicat că doar ziarele naționaliste) Voi veniți acum prea târziu. Acum două săptămâni poate v-ar fi folosit declarația voastră de neutralitate; astăzi însă nu, pentru că eu sunt (deja) în Belgrad. Negociez cu voi doar pentru că Mihály Károlyi se află în fruntea delegației voastre. Pe el l-am cunoscut în timpul războiului ca un om drept. În situația critică a Ungariei de azi, acest bărbat este singurul care poate ameliora destinul țării. Strângeți-vă în jurul lui!"[34]

În continuare, d'Espèrey le-a cerut lui Károlyi și lui Oszkár Jászi să îl urmeze în cabinetul de lucru, unde le-a înmânat documentul privind „Condițiile militare pentru armistițiul dintre Armata Aliată a Orientului și statul ungar", după care a plecat să cineze. Cei doi conducători maghiari au considerat condițiile foarte dure, în special prevederea că Antanta va putea să intervină pe teritoriul Ungariei peste tot acolo unde apăreau dezordini și revolte și să impună în acele locuri propria administrație. Ei au interpretat această stipulare ca o invitație fățișă adresată românilor, slovacilor și sârbilor de a se răscula și de a provoca ocuparea teritoriilor lor de către armatele statelor vecine. Károlyi și Oszkár Jászi au cerut generalului să li se permită să trimită Consiliului de război al aliaților de la Versailles o telegramă în care să anunțe că vor semna condițiile doar atunci când Antanta va garanta păstrarea granițelor existente ale Ungariei, inclusiv cu Croația și Slavonia, de orice atacuri străine, fie germane, cehe, românești sau iugoslave. În lipsa unor asemenea garanții, Károlyi a declarat că nu ar putea avea tăria morală să semneze tratatul. Generalul d'Espèrey s-a opus la început vehement cererii premierului maghiar, la care acesta a afirmat că nu avea intenția de a se agăța de putere, amenințând deci cu demisia. Tratativele cu generalul au durat până la ora 23. La miezul nopții au primit proiectul de tratat de armistițiu care conținea 18 puncte, dintre care cel mai important pentru români și sârbi a fost cel de retragere a trupelor în spatele unei linii demarcaționale care începea pe Carpații Orientali, urma cursul Someșului Mare, cursul Mureșului până la Tisa (deci inclusiv cu orașele Bistrița și Tg. Mureș) apoi pe o linie de la Subotica, Baja și Pecs spre granița veche cu Austria (actuala Slovenie). Pe acest teritoriu Ungaria nu avea voie să dețină trupe, dar urma să păstreze administrația civilă. Antanta dobândea dreptul de a ocupa toate punctele pe care le considera de importanță strategică și de a folosi mijloacele de transport și de a controla poșta, telefonul și telegraful.

Delegația maghiară s-a întors la Budapesta a doua zi cu un tren special. În după amiaza zilei de 8 noiembrie a fost convocată o ședință de guvern extraordinară.[35]

Opinia publică a aflat amănuntele cu privire la prevederile armistițiului abia la 10 noiembrie.[36] În aceeași zi a fost consemnat și protestul ferm al Consiliului Național Român față de prevederile acestui armistițiu, deoarece „granița dintre teritoriile pe care trebuie să le evacueze maghiarii nu corespund configurației teritoriale a românilor și slovacilor", dar și pentru că „se permite menținerea administrației maghiare și a jandarmeriei pe pământul altor națiuni, ceea ce va duce la mai mari ciocniri, pentru care Consiliul Național Român nu își va asuma nici o responsabilitate".[37]

Convenția a fost semnată în ziua de 13 noiembrie, la ora 23.30. Ziarul *Pester Lloyd* a prezentat convenția drept favorabilă Ungariei, deoarece, chiar și în condițiile existenței „liniei de demarcație", pe întregul cuprins al statului administrația rămânea cea maghiară.[38]

Însă pe parcursul celor cinci zile dintre negocierea și semnarea tratatului de armistițiu au survenit alte numeroase evenimente pe teritoriul fostei Ungarii mari, printre care și ultimatumul trimis de CNRC guvernului maghiar (9 noiembrie), în care acestuia i se cerea nici mai mult și nici mai puțin decât cedarea către Consiliul Național Român a *imperium*-ului sau a administrației pe teritoriul a 23 de comitate și parțial în alte trei comitate.

Note

1. ***, „Ein Manifest des tschechischen Nationalrates. Prag, 19. Oktober", *Pester Lloyd*, nr. 246 (21.10.1918, ed.d.): 2.
2. ***, „Ruthenen und Rumänen für die territoriale Integrität Ungarns", *Pester Lloyd*, nr. 247 (22.10.1918, ed.d.): 6.
3. ***, „Die Debatte über das Budgetprovisorium im Abgeordetenhauses. Budapest 23 Oktober", *Pester Lloyd*, nr. 248 (23.10.1918, ed.s.): 3.
4. ***, „Nachtrag. Stellungnahme des siebenbürgisch-sächsischen Zentralausschusses. Nagyszeben, 29. Oktober", *Pester Lloyd*, nr. 254 (30.10.1918, ed.d.): 8.
5. Guido Gündisch, „Das Schicksal Siebenbürgens und der Friede", *Pester Lloyd*, nr. 259 (5.11.1918): 8.
6. Jörn Leonhard, *Der überforderte Frieden: Versailles und die Welt 1918-1923*, (C.H.Beck, 2018, Kindle-Version), 9215.
7. ***, „Bildung eines slowakischen Exekutivausschusses", *Pester Lloyd*, nr. 250 (25.10.1918, ed.d.): 7; ***, „Comitet național slovac", *Telegraful Român*, nr. 110 (31.10.1918): 439.
8. ***, „Slovacii", *Unirea*, nr. 67 (30.10.1918): 1.
9. ***, „Der ungarische Nationalrat an den slowakischen Nationalrat", *Pester Lloyd*, nr. 255 (31.10.1918, ed.d.): 3; ***, „Károly către slovaci", *Telegraful Român*, nr. 112 (5.11.1918): 445.
10. ***, „Slovacii", *Unirea*, nr. 67 (30.10.1918): 1.
11. Vasile Vesa, „Unirea Transilvaniei cu România", în *Istoria Transilvaniei,* ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler și Magyari András (Cluj-Napoca: Centrul de Studii Transilvane, 2016), III, 612.
12. ***, „Die Rumänen und der Nationalrat. Das rumänische Nationalkommitte an den Ungarischen Nationalrat", *Pester Lloyd*, nr. 256 (1.11.1918, ed.d.): 3; „Konstituirung des rumänischen Nationalrates", ibid, nr. 258 (3.11.1918): 3; ***, „Organizare națională", *Unirea*, nr. 69 (9.11.1918): 2.
13. Mihai-Octavian Groza, *Senatul militar român al ofițerilor și soldaților din Viena. 31 octombrie – 27 noiembrie 1918* (Cluj-Napoca: Argonaut, 2015), 9-22.
14. ***, „Beratung des Ministers Jászi mit den Nationalitäten", *Pester Lloyd*, nr. 257 (2.11.1918, ed.d.): 2; ***, „Știri din Viena și Budapesta", *Telegraful Român*, nr. 113 (7.11.1918): 450.
15. ***, „Der Erlaß der früheren Regierung betreffend die rumänischen Schulen", *Pester Lloyd*, nr. 257 (2.11.1918, ed.s.): 2.
16. Lazăr Triteanu, *Școala noastră 1850-1916, Zona culturală.* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1919), 153-156*;* Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului. 1867-1918.* (Sibiu: Editura Institututului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986), 176.
17. ***, „Jafuri și distrugeri", *Unirea*, nr. 69 (9.11.1918): 3.
18. ***, „Proklamierung der Republik in Nagyvárad", *Pester Lloyd*, nr. 256 (1.11.1918, ed.d.): 6.
19. ***, „Die Ereignisse in Temesvár", ibid.
20. ***, „Cetățeni din oraș și comitat", *Telegraful Român*, nr. 112 (5.11.1918): 446.
21. ***, „Știrile zilei. Excese în orașe ardelene", *Telegraful Român*, nr. 112 (5.11.1918): 447.
22. ***, „Cum lucrează cehii și cum isprăvim noi?", *Unirea*, nr. de propagandă 5 (17.11.1918): 1.
23. Teodor Mihali, „Spre orientare", *Unirea*, nr. 69 (9.11.1918): 3-4.
24. Ibid.
25. Eusebiu Roșca, „Circulară către toate oficiile protopresbiteriale și parohiale din arhidieceza ortodoxă română a Transilvaniei!, *Telegraful Român*, nr. 113 (7.11.1918): 449.
26. Vesa, „Unirea", 613.
27. ***, „Rumäniens Ansprüche auf Siebenbürgen (Telegramm des Pester Lloyd). Rotterdam, 4. November", *Pester Lloyd*, nr. 259 (5.11.1918, ed.d.): 3.
28. ***, „Wilson recunoaște îndreptățirea cererilor teritoriale ale României", *Foaia Diecezană*, nr. 43 (17.11.1918): 3.
29. V. Macaveiu, „Momente istorice", *Unirea,* nr.progagandă 5 (17.11.1918): 1.
30. Ioan Redesiu, „Zile mari!... Dicio-Sânmărtin, 11 noiembrie", *Unirea*, nr.propagandă 3 (15.11.1918): 2.
31. ***, „Bevorstehende Unterhandlungen der ungarischen Regierung mit General Franchet d'Espèrey", *Pester Lloyd*, nr. 259 (5.11.1918, ed.d.): 3.
32. ***, „Die Zukunft des ungarischen Staatsgebietes", *Pester Lloyd*, nr. 261 (7.11.1918, ed.s.): 3
33. ***, „Abreise der ungarischen Regierungsdelegation ins Hauptquartier des Generals Franchet d'Espèrey", *Pester Lloyd*, nr.

260 (6.11.1918, ed.d.): 1; ***, „Der Waffenstillstand. Die ungarische Friedensdelegation in Belgrad", *Pester Lloyd*, nr. 262 (8.11.1918, ed.d.): 1.
34. ***, „Bedingter Abschluß des Waffenstillstandes mit General Franchet d'Espèrey", *Pester Lloyd*, nr. 262 (8.11.1918, ed.s.): 1.
35. Ibid.
36. ***, „Der Waffenstillstand. Der Entwurf des Waffenstillstansvertrages", *Pester Lloyd*, nr. 264 (10.11.1918, ed.d.): 4.
37. Ibid: 5.
38. ***, „Der Waffenstillstand zwischen Ungarn und der Entente perfektioniert", *Pester Lloyd*, nr. 267 (14.11.1918, ed.s.): 1.

Newspaper articles:

Foaia Diecezană, Caransebeș, vol.33 (1918)

***, „Wilson recunoaște îndreptățirea cererilor teritoriale ale României" ["Wilson recognizes the legitimacy of the Romanian territorial claims"], *Foaia Diecezană*, no. 43 (November 17, 1918): 3.

Pester Lloyd, Budapest, vol. 65 (1918)

***, „Ein Manifest des tschechischen Nationalrates. Prag, 19. Oktober" ["A manifesto of the Czech National Council. Prague, October 19"], *Pester Lloyd*, no. 246 (October 21, 1918, morning-editon): 2.
***, „Ruthenen und Rumänen für die territoriale Integrität Ungarns" ["Ruthenians and Romanians for the territorial integrity of Hungary "], *Pester Lloyd*, no. 247 (October 22, 1918, morning-editon): 6.
***, „Die Debatte über das Budgetprovisorium im Abgeordetenhauses. Budapest 23 Oktober" ["The debate on the provisional budget in the House of Representatives. Budapest 23 October"], *Pester Lloyd*, no. 248 (October 23, 1918, evening-editon): 3.
***, „Bildung eines slowakischen Exekutivausschusses" ["Formation of a Slovakian Executive Committee"], *Pester Lloyd*, no. 250 (October 25, 1918, morning-editon): 7
***, „Nachtrag. Stellungnahme des siebenbürgisch-sächsischen Zentralausschusses. Nagyszeben, 29. Oktober" ["Addendum. Statement of the Transylvanian-Saxon Central Committee. Sibiu, 29 October"], *Pester Lloyd*, no. 254 (October 30, 1918, morning-editon): 8.
***, „Der ungarische Nationalrat an den slowakischen Nationalrat" ["The Hungarian National Council to the Slovak National Council"], *Pester Lloyd*, no. 255 (October 31, 1918, morning-editon): 3.
***, „Die Rumänen und der Nationalrat. Das rumänische Nationalkommitte an den Ungarischen Nationalrat" ["The Romanians and the National Council. The Romanian National Committee to the Hungarian National Council"], *Pester Lloyd*, no. 256 (November 1,1918, morning-editon): 3.
***, „Proklamierung der Republik in Nagyvárad" ["Proclamation of the Republic in Oradea"], *Pester Lloyd*, no. 256 (November 1,1918, morning-editon): 6.
***, „Die Ereignisse in Temesvár" ["The events in Timișoara"], *Pester Lloyd*, no. 256 (November 1,1918, morning-editon): 6.
***, „Beratung des Ministers Jászi mit den Nationalitäten" ["Consultation of the minister Jászi with the nationalities"], *Pester Lloyd*, no. 257 (November 2, 1918, morning-editon): 2.
***, „Der Erlaß der früheren Regierung betreffend die rumänischen Schulen" ["The decree of the former government concerning the Romanian schools"], *Pester Lloyd*, no. 257 (November 2, 1918, evening-editon): 2.
***, „Konstituierung des rumänischen Nationalrates" ["Establishment of the Romanian National Council"], *Pester Lloyd*, no. 258 (November 3, 1918): 3
***, „Rumäniens Ansprüche auf Siebenbürgen (Telegramm des Pester Lloyd). Rotterdam, 4. November" ["Romania's claims to Transylvania (telegram by Pester). Rotterdam, November 4"], *Pester Lloyd*, no. 259 (November 5, 1918, morning-editon): 3.
***, „Bevorstehende Unterhandlungen der ungarischen Regierung mit General Franchet d'Espèrey" ["Forthcoming negotiations of the Hungarian government with General Franchet d'Espèrey "], *Pester Lloyd*, no. 259 (November 5, 1918, morning-editon): 3.
Guido Gündisch, „Das Schicksal Siebenbürgens und der Friede" ["Fate of Transylvania and Peace "], *Pester Lloyd*, no. 259 (November 5, 1918, morning-editon): 8.
***, „Abreise der ungarischen Regierungsdelegation ins Hauptquartier des Generals Franchet d'Espèrey" ["Departure of the Hungarian government delegation to the headquarters of General Franchet d'Espèrey"], *Pester Lloyd*, no. 260 (November 6, 1918, morning-editon): 1
***, „Die Zukunft des ungarischen Staatsgebietes" ["The future of the Hungarian state territory"], *Pester Lloyd*, no. 261 (November 7, 1918, evening-editon): 3.
***, „Der Waffenstillstand. Die ungarische Friedensdelegation in Belgrad" ["The ceasefire. The Hungarian Peace Delegation in Belgrade"], *Pester Lloyd*, no. 262 (November 8, 1918, morning-editon): 1

***, „Bedingter Abschluß des Waffenstillstandes mit General Franchet d'Espèrey" ["Conditional agreement of the armistice with General Franchet d'Espèrey"], *Pester Lloyd*, no. 262 (November 8, 1918, evening-editon): 1.
***, „Der Waffenstillstand. Der Entwurf des Waffenstillstansvertrages" ["The ceasefire. The draft ceasefire treaty"], *Pester Lloyd*, no. 264 (November 10, 1918, morning-editon): 4-5.
***, „Der Waffenstillstand zwischen Ungarn und der Entente perfektioniert" ["The armistice between Hungary and the Entente accomplished"], *Pester Lloyd*, no. 267 (November 14, 1918, evening-editon): 1.

Telegraful Român, Sibiu, vol. 106 (1918)

***, „Comitet național slovac" ["Slovac National Committee"], *Telegraful Român*, no. 110 (October 31, 1918): 439.
***, „Károly către slovaci" ["Károly to the Slovaks"], *Telegraful Român*, no. 112 (November 5, 1918): 445.
***, „Cetățeni din oraș și comitat" ["Citizens from the city and the county"], *Telegraful Român*, no. 112 (November 5, 1918): 446.
***, „Știrile zilei. Excese în orașe ardelene" ["Daily news. Excesses in the Transylvanian cities"], *Telegraful Român*, no. 112 (November 5, 1918): 447.
Eusebiu Roșca, „Circulară către toate oficiile protopresbiteriale și parohiale din arhidieceza ortodoxă română a Transilvaniei!" ["Circular letter to all deaneries and parohial offices of the Romanian Orthodox Archdiocese of Transylvania"], *Telegraful Român*, no. 113 (November 7, 1918): 449.
***, „Știri din Viena și Budapesta" ["News from Vienna and Budapest"], *Telegraful Român*, no. 113 (November 7, 1918): 450.

Unirea, Blaj, vol. 28 (1918)

***, „Slovacii" ["The Slovaks"], *Unirea*, no. 67 (October 30, 1918): 1.
***, „Organizare națională" ["National organization"], *Unirea*, no. 69 (November 9, 1918): 2.
***, „Jafuri și distrugeri" ["Lootings and destructions"], *Unirea*, no. 69 (November 9, 1918): 3.
Teodor Mihali, „Spre orientare" ["For orientation"], *Unirea*, no. 69 (November 9, 1918): 3-4.
Ioan Redesiu, „Zile mari!... Dicio-Sânmărtin, 11 noiembrie" ["Great days!... Târnăveni, November, 11"], *Unirea*, Propaganda-number 3 (November 15, 1918): 2.
***, „Cum lucrează cehii și cum isprăvim noi?" ["How do the Czechs work and how do we do it?"], *Unirea*, Propaganda-number 5 (November 17, 1918): 1.
V. Macaveiu, „Momente istorice" ["Historical moments"], *Unirea,* Propaganda-number 5 (November 17, 1918): 1.

Bibliography:

Groza, Mihai-Octavian, *Senatul militar român al ofițerilor și soldaților din Viena. 31 octombrie – 27 noiembrie 1918 ["Romanian military senate of officers and soldiers from Vienna, October 31 - November 27"].* Cluj-Napoca, Argonaut, 2015.
Leonhard, Jörn, *Der überforderte Frieden: Versailles und die Welt 1918-1923 ["Overstrained peace: Versailles and the world 1918-1923"]*, C.H.Beck, 2018, Kindle-edition.
Păcurariu, Mircea, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului. 1867-1918 [The Policy of the Hungarian State regarding the Romanian Church from Transylvania in the Period of Dualism. 1867-1918].* Sibiu, Editura Institututului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986.
Triteanu, Lazăr,*Școala noastră 1850-1916, Zona culturală [Our school. 1850-1916. The cultural zone].* Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1919.
Vesa, Vasile, „Unirea Transilvaniei cu România" ["The union of Transylvania with Romania"], în *Istoria Transilvaniei [History of Transylvania],* ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler și Magyari András (Cluj-Napoca: Centrul de Studii Transilvane, 2016), III, 609-625.